

HERMAN MELVILLE
ILUSTRASO ANTON LOMAEV

MOBIS DIKAS, ARBA BANGINIS

MOBIS
DIKAS,
ARBA BANGINIS

Versta iš:
Herman Melville
MOBY-DICK; OR, THE WHALE
A Norton Critical Edition, edited by
Harrison Hayford and Hershel Parker
W.W. Norton and Company, Inc.,
New York, 1967

*Skiriu šią knygą
Natanieliui Hotornui
kaip pagarbos ženklą jo genialumui*

Trečiasis pataisytas leidimas

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Tekstas, Herman Melville
Iliustracijos, Anton Lomaev
Originalus dizainas © 2017, *Éditions Sarbacane*, Paris
Išleista susitarus su *La Petite Agence*, Paryžius,
Prancūzija, ir *Agentia Literara LIVIA STOLA*.
© Vertimas į lietuvių kalbą, Irena Balčiūnienė, 2021
© Leidykla „Nieko rimto“, 2022
ISBN 978-609-441-808-2

HERMAN MELVILLE

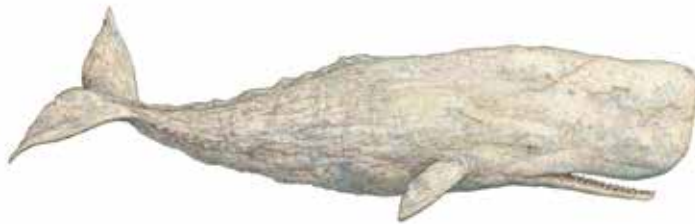
Iliustravo

ANTON LOMAEV

MOBIS
DIKAS,
ARBA BANGINIS

IŠ ANGLŲ KALBOS VERTĖ IRENA BALČIŪNIENĖ

Vilnius
2022

*Ten Leviatanas,
Didžiausias iš gyvųjų kūrinų,
Gelmėn nugrimzdęs snaudžia arba plauko
Lyg judanti sala. Su oru jis
Krūtinėn jūros vandenį įtraukia,
Jam iškvepiant, ištrykšta jie viršun.*

PRARASTASIS ROJUS¹

---

¹ Poetinius tekstus vertė Antanas Danielius.

ETIMOLOGIJA

(Pateikta džiovos nugaluoto klasikinės gimnazijos mokytojo padėjėjo)

Kaip šiandien regiu jį – tą išblyškusį mokytojo padėjėją, nudryžusiu švarku, kūnu, siela ir smegenimis. Visą laiką jis braukinėjo dulkes nuo senų žodynų ir gramatikų keista nosine, tartum pasityčiojimui išmarginta linksmomis visų žinomų pasaulio tautų vėliavomis. Jam patiko valyti dulkes nuo senų vadovėlių; šį darbą dirbant nejučia atplūsdavo romios mintys apie mirtį.

ETIMOLOGIJA

Jeigu tujen, ėmęsis aiškinti kitiems ir mokyti, kad mūsų kalboje bangžuvė įvardijama žodžiu whale-fish, per neišmanymą praleisi raidę H, kuri viena pati beveik perteikia šito žodžio prasmę, tujen diegsi ne žinias, o paklydimą.

Heklvitas¹

WHALE. * * * Šved. ir dan. *hval*. Šio gyvulio pavadinimas siejasi su apvalumo, ritumo sąvoka, nes dan. *hvalt* reiškia „išlinkęs, skliautinis“.

Websterio² žodynas

WHALE. * * * Kilęs tiesiai iš dan. ir vok. *wallen*, anglo-sak. *walw-ian* – „ristis, vartytis“.

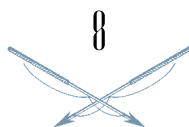
Ričardsono³ žodynas

Hebrajiškai	חַוַּל
Graikiškai	Χ Η Τ Ο Ξ
Lotyniškai	CETUS
Anglosaksiškai	WHOEL
Daniškai	HWALT
Olandiškai	WAL
Švedišškai	HWAL
Islandišškai	WHALE
Anglišškai	WHALE
Prancūziškai	BALEINE
Ispanišškai	BALLENA
Fidžietišškai	PEKEE-NUEE-NUEE
Eromangietišškai	PEHEE-NUEE-NUEE

¹ Richard Hakluyt (1552 arba 1553–1616) – anglų rašytojas ir geografas, skatinęs kolonijų Šiaurės Amerikoje steigimą.

² Noah Webster (1758–1843) – anglų leksikografas, rašybos reformuotojas, leidėjas, rašytojas.

³ Charles Richardson (1775–1865) – anglų leksikografas, lingvistas, mokytojas.

IŠTRAUKOS

(Pateiktos bibliotekininko jaunesniojo padėjėjo)

Skaitytojas pats galės įsitikinti, kad tasai vargas bėdžius Jaunesnysis Padėjėjas, naivus raidžių ėdikas ir knygų graužikas, išnaršė visas didžiąsias bibliotekas ir bukinistų prekystalius pasaulyje, ieškodamas bet kokių, kad ir atsitiktiniausių užuominų apie banginius tiek šventose, tiek šventvagiškose knygose. Todėl, bent jau ne kiekvieną kartą, į šias padrikai parinktas ištraukas apie banginius, – kad ir kokios autentiškos jos būtų, – reikia žiūrėti kaip į šventą cetologijos evangeliją. Taip nėra. Ir senųjų autorių, ir čia minimų poetų veikalų ištraukos tik tiek mums įdomios ir vertingos, kiek leidžia tarsi iš paukščio skrydžio pamatyti ir išgirsti, kas bet kokia proga, bet kokia dingstimi visų pasaulio tautų, giminių ir kartų – taip pat ir mūsų – buvo pasakyta, sumanyta, užsiminta arba sueiliuota apie Leviataną¹.

Tad lik sveikas, nelaimingasai bėdžiau, Jaunesnysis Padėjėjau, tariau aš – tavo aiškintojas. Pats priklausai beviltiškų, išblyškusių žmonių padermei, kurios šiame pasaulyje nesušildys joks vynas, kuriai net baltasis cheresas bus ir per rausvas, ir per stiprus; bet su tokiu kaip tu malonu kartais pasėdėti dviese, pasijusti tokiam pat varganam ir vienišam, palaimingai apsverkti, apimtam nuoširdaus draugiškumo, ir tiesiai, be užuolankų, – kol akys drėgnos, o taurės sausos ir širdyje saldus liūdesys, – ištarti: „Meskit visa tai, Jaunesnieji Padėjėjai! Juk kuo labiau plūksitės, įtaikaudami pasauliui, tuo mažiau dėkingumo iš jo susilauksite. O, kad mano galioje būtų atiduoti jums Hampton Korto arba Tiuilri² rūmus! Bet nurykit ašaras ir pakilkit dvasia į pačią stiebo viršūnę, kur, prieš jums pasirodant, pirmiau atkeliavę draugai taip valo septynaukštę dangaus karaliją, kad iškeliauti turi senbuviai lepūnai Gabriėlius, Mykolas ir Rapolas³. Čia mes susidaužiame tikrai širdžių skeveldromis – ten galėsite susidaužti nedužiais bokalais!

Ir Dievas sukūrė dides bangžuves.

Pradžios knyga⁴

*Leviatanas... Paskui jį šviečia takas,
gelmė išrodo lyg kad pražilusi.*

Jobas⁵

Bet Viešpats parūpino didžuvę, kad ji prarytų Joną.

Jona⁶

¹ Biblinė jūrų pabaisa, milžiniškas jūrų žaltys.

² Hampton Kortas – XVI a. rūmai Anglijoje, pastatyti kardinolui Thomasui Wolsey (1473–1530); nuo Henriko VIII laikų priklausė karaliams. Tiuilri – senovinė XVI a. karalių rezidencija Paryžiuje.

³ *Arkangeliai*; Gabriėlius kartais laikomas Mirties angelu ir ugnies bei griaustinio valdovu, bet dažniausiai tai Dievo pasiuntinys; Mykolas – angelų ir dieviškųjų kariaunų vadas; Rapolą Dievas yra siuntęs perspėti Adomą apie jam gresiantį pavojų.

⁴ Senasis Testamentas, Pr 1, 21.

⁵ Senasis Testamentas, Job 41, 23.

⁶ Senasis Testamentas, Jon 2, 1.

Ten plaukioja laivai ir žaidžia Leviatanas, kurį tu sukūrei.

Psalmynas¹

Tą dieną Viešpats savo kietu, galingu ir aštriu kalaviju nubaus Leviataną, tą pirmąsį slibiną, Leviataną, tą suktą slibiną. Jis sunaikins slibiną jūroje.

Izaijas²

Kad ir koks daiktas – žvėris, laivas arba akmuo – patenka į šitos pabaisos ryklės chaosą, visa kaipmat pradingsta didžiulėje šlykščioje koserėje ir randa žūtį bedugnėje jos pilvo pragarmėje.

Plutarchas Moralijos (Holando³ vertimas)

Indijos jūroje gyvena didžiausios ir stambiausios pasaulio žuvis; tarp jų Bangžuviai, arba Verpetsukiai, vadinami Balene, turintys ilgio tiek, kiek keturi žemės akrai, arba arpanai.

Plinijus⁴ (Holando vertimas)

Praėjo vos kelios dienos jūroje, ir staiga, saulei tekant, pasirodė didžiulė daugybė bangos žuvų bei kitų jūros baidyklų. Tarp pirmųjų viena buvo tikrai nenusakomų matmenų. Toji ėmė artintis prie mūsų, išžiojusi nasrus, keldama abiejose pusėse bangas ir varydama priešais save jūrą į putulus.

Lukijanas. Tikra istorija (Tuko⁵ vertimas)

Jis atvyko į mūsų kraštą turėdamas dar vieną ketinimą – pagaudyti bangžuvį, kurių dantų kaulas didžiai vertingas, ir kelias žuvis atvežė dovanų karaliui. *** Stambiausios bangžuvės sugaunamos prie jo tėvynės krantų; kai kurios jų būna keturiasdešimt aštuonių, kitos net penkiasdešimties jardų ilgio. Jis sako, jog kartu su dar penkiais vyrais nudobė šešiasdešimt bangžuvių per dvi dienas.

Oterio, arba Okterio, pasakojimas, karaliaus Alfredo užrašytas iš jo paties lūpų 890 Viešpaties metais⁶

Nesvarbu, ar gyvas padaras, ar laivas patenka į baisingą šios pabaisos (bangžuvio) ryklės bedugnę, visas praryjama ir pražūna negrižtamai, o jūrų gruzlys pats jon nugrimzta ir miega ten saugiai.

Montenis Raimondo. Sabundiečio apologija⁷

¹ Senasis Testamentas, Ps 103, 26.

² Senasis Testamentas, Iz 27, 1.

³ Plutarchas (46–120) – graikų rašytojas, istorikas, biografas, eseistas ir filosofas. Philemon Holland (1552–1637) – anglų mokytojas, gydytojas, vertėjas.

⁴ Gajus Plinijus Vyresnysis (23–79) – senovės romėnų rašytojas, mokslininkas, kariškis, visuomenės veikėjas.

⁵ *Vera historia* – Lukijano (apie 120 – po 180), graikiškai rašiusio satyriko ir retoriuso iš Sirijos miesto Samosatos, fantastinis kosminės kelionės aprašymas. William Tooke (1744–1820) – anglų dvasininkas, vertėjas, istorinių darbų apie Rusiją autorius.

⁶ Ištrauka iš nuodugnių geografijos komentarų, kuriuos anglosaksų karalius Alfredas Didysis (apie 849–899) parašė, pats iš lotynų kalbos išvertęs Pauluso Orosiuso, V a. ispanų istoriografo ir teologo, *Istorijas*.

⁷ Šią apologiją prancūzų rašytojas ir filosofas Michelis de Montaigne (1533–1592) įtraukė į pirmąjį savo pagrindinio veikalo *Esė* tomą, išleista 1580 m.

Sprukim. Kaip mane gyvą matot, čia Leviatanas, tauriojo pranašo Mozės aprašytas švento vyro Jobo gyvatoje.

Rablė¹

Banginio kepenis sukrovė į dvejas vežėčias.

Stou. *Analai*²

Didysis Leviatanas, nuo kurio jūra paeina virsnėm nelyginant verdantis katilas.

Lordas Beikonas. *Iš psalmių*³

Apie tuos baisingus milžinus – banginius, arba orkas, mes neturime bent kiek patikimesnių žinių.

Augdami jie tiek išriebėja, kad iš vieno banginio galima gauti neįtikėtiną kiekį taukų.

Tas pats autorius. *Gyvenimo ir mirties istorija*

Ir gyrė spermacetą kaip viršiausią žemėj vaistą nuo žaizdų vidinių.

*Karalius Henrikas IV*⁴

Visai kaip banginio.

Hamletas

Kas jam padės, nuo skausmo išvaduos?

Telieka laukti keršto valandos

Ir vėlei grįžti į kautynių vietą,

Kur smogė jam skriaudiko žemo ietis;

Krantan banginis skuba, genamas žaizdos.

*Fėjų karalienė*⁵

*Neišmatuojamas tarytum banginiai, milžiniškų kūnų judesiais taip išjudinantys nejudrią vandenyno plynę,
kad vandenynas virte užverda.*

Seras Viljamas Davenantas. *Gondibertas*⁶. *Ižanga*

*Kas yra tasai spermacetas, žmonės nieko tikro nenutuokia, nesgi net mokytojas Hosmanas po trylikos metų
tyrinėjimų atvirai prisipažino: Nescio quid sit*⁷.

Seras T. Braunus⁸. *Apie spermacetą ir spermacetinį banginį*

1 François Rabelais (1494–1553) – prancūzų rašytojas, humanistas. Ši citata – iš jo knygos *Gargantiua ir Pantagriuelis* (IV knyga, 33 skyrius).

2 Anglų antikvaro bei istoriko Johno Stowe'o (1525–1605) veikalo pilnas pavadinimas – *Analai, arba bendra Anglijos kronika* (1580).

3 Turima galvoje kelių Biblijos psalmių vertimas į anglų kalbą, atliktas anglų valstybės veikėjo ir filosofo Franciso Bacono (1561–1626).

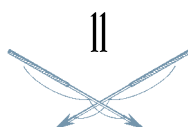
4 *Karalius Henrikas IV* – anglų rašytojo Williama Shakespeare'o (1564–1616) dramatinė kronika (1597).

5 *Fėjų karalienė* – anglų rašytojo Edmundo Spenserio (apie 1552–1599) nebaigta epinė alegorinė poema.

6 *Gondibertas* – herojinė anglų poeto Williama D'Avenanto (1606–1668) poema.

7 Nežinau, kas tai yra. (Lot.)

8 Thomas Browne (1605–1682) – anglų rašytojas ir gydytojas.

*Lyg Geležinžmogis lazda smagia
Jisai grasina uodega svaria.*

***

*Jo šone daužosi jų durklų spiečius,
Ant nugaros siūbuoja miškas iečių.*

Voleris¹. *Kautynės dėl Vasaros salų*

Juk kas, jei ne menas sukūrė tą didįjį LEVIATANĄ, vadinamą RESPUBLIKA, arba VALSTYBE (lotyniškai CIVITAS), kuris yra ne kas kita kaip dirbtinis žmogus.

Hobsas². *Leviatano pratarė*

Paikas Mensoulo miestas prarijo jį nekramtęs, kaip banginis į jo nasrus pakliuvusią silkę.

Šventasis karas³

*Leviatanas,
Tasai didžiausias Dievo kūrinys
Iš plaukiojančių po plačias marias.*

Prarastasis rojus⁴

*Ten Leviatanas,
Didžiausias iš gyvųjų kūrinių,
Gelmėn nugrimzdęs snaudžia arba plauko
Lyg judanti sala. Su oru jis
Krūtinėn jūros vandenį įtraukia,
Jam iškvepiant, ištrykšta jie viršun.*

Ten pat

Galingi banginiai plaukioja vandenių jūrose, o juose plaukioja jūros taukų.

Fuleris. *Pasaulietinė ir dvasinė valdžia*⁵

*Už iškyšulio, prie uolų plikų
Leviatanai tykodami tūno.
Jie nemedžioja, laukia tik aukų,
Kurios jiems pačios į nasrus pakliūna.*

Draidenas. *Annus Mirabilis*⁶

¹ Edmund Waller (1606–1687) – anglų poetas.

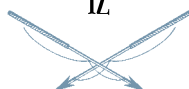
² Thomas Hobbes (1588–1679) – anglų filosofas, savo veikalė *Leviatanas* (1651) suteikė šiai sąvokai bendrinę reikšmę: valstybė – milžiniškas organizmas.

³ Alegorinis anglų rašytojo Johno Bunyano (1628–1688) kūrinys. *Mensoulo* miesto pavadinimas sudarytas iš dviejų anglišku žodžių *man's soul*, reiškiančių „žmogaus siela“.

⁴ *Prarastasis rojus* – anglų poeto Johno Miltono (1608–1674) poema.

⁵ *Pasaulietinė ir dvasinė valdžia* – anglų rašytojo, teologo, istoriko ir moralisto Thomaso Fullerio (1608–1661) traktatų rinkinys.

⁶ *Annus Mirabilis* – anglų poeto Johno Drydeno (1631–1700) poema.

Kol banginis plūduriuoja prie laivagalio, jam nukertama galva ir valtimi nuvelkama kuo arčiau kranto, tačiau dvylikos trylikos pėdų gylyje ji jau ima kabinti dugną.

Tomas Edžas. *Dešimt kelionių į Špicbergeną*. Parčeso rinkinys¹

Keliaudami matė daugybę vandenyne dūkstančių banginių, kurie pramogaudami leido į dangų vandens čiurkšles pro vamzdžius ir angas, gamtos įtaisytas jiems ant pečių.

Seras T. Herbertas. *Kelionės į Aziją ir Afriką*. Hario rinkinys²

Čia jie pamatė milžiniškus pulkus banginių ir turėjo plaukti labai atsargiai, idant nesusidurtų su jais.
Schautenas. *Šeštasis plaukimas aplink pasaulį*³

Pučiant žiemryčiui mes išplaukėme iš Elbės žiočių laivu „Jona banginyje“.

* * *

Kai kas tvirtina, kad banginis negali prasižioti, tačiau tai niekų pasakos.

* * *

Jūreiviai dažnai įlipa į stiebo viršūnę ir dairosi iš ten banginių, nes, pirmam juos pastebėjusiam, duodamas už vargą auksinis dukatas.

* * *

Man pasakojo, kad prie Šetlando salų buvo sugautas banginis, kurio pilve rasta daugiau kaip statinė silkių.

* * *

Vienas mūsų žeberklininkas sakosi kartą prie Špicbergeno nudobęs baltut baltutėlį banginį.

Kelionė jūra į Grenlandiją 1671 Viešpaties metais. Hario rinkinys

Į šią (Faifo) pakrantę buvo išmesta keletas banginių. 1652 Viešpaties metais į krantą buvo išmestas aštuoniasdešimties pėdų ilgio ūsuotųjų rūšių priklausantis banginis, iš kurio (kaip man buvo pranešta), be didžiulio kiekio taukų, buvo gauta ne mažiau kaip 500 svarų banginio ūsų. Jo žandikaulis pastatytas kaip vartų arka Pitfereno sode.

Sibaldas. *Faifas ir Kinrosas*⁴

Ir aš pats sumaniau pabandyti, ar pavyks privijus nudobti tą kašalotą, nors man neteko girdėti, kad tokie žiaurūs ir greitai padarai būtų žuvę nuo žmogaus rankos.

Ričardas Strafordas. *Laiškas iš Bermudų salų*. Filos. darbai, 1668 Viešpaties metais⁵

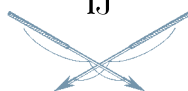
¹ Thomas Edge (1587/88–1624) – anglų pirklys, ruonių ir banginių medžiotojas. Samuelis Purchassas (1577 ?–1626) – anglų dvasininkas, parengęs ir išleidęs kelis tomus iš tolimų kelionių grįžusių jūreivių pasakojimų.

² Thomas Herbert (1606–1682) – anglų keliautojas ir istorikas. John Harris (apie 1666–1719) – rašytojas, mokslininkas, anglikonų kunigas, ankstyviausių anglišku enciklopedinių leidinių autorius.

³ Willem Cornelisz Schouten (apie 1567–1625) – olandų jūrų keliautojas ir tyrinėtojas, pirmas apiplaukęs Horno kyšulį.

⁴ Robert Sibbald (1641–1722) – škotų gydytojas, gamtininkas, antikvaras. Kai kuriose klasifikacijose mėlynasis banginis buvo vadinamas Sibaldo banginiu.

⁵ Richard Strafford – XVII a. Bermudų salų kolonistas. Pilnas jo laiško Karališkajai draugijai (Didžiosios Britanijos Mokslų akademija) pavadinimas „Apie potvynius, banginius, spermacetą, keistus voratinklius; kai kurias daržoves ir šios salos gyventojų ilgaamžiškumą“.

*Jūrose banginiai
Dievo balso klauso.*

Naujosios Anglijos Elementorius¹

*Mes taip pat pamatėme pulkus didžiulių banginių, kurių Pietų jūrose daug daugiau negu į žiemius nuo
mūsų, pasakyčiau – šimtas vienam žiemiuose.*

Kapitonas Kaulis. Kelionė aplink pasaulį, 1729 Viešpaties metai²

* * *

banginio iškvėpimą lydi toks dvokas, nuo kurio gali pakriksti protas.

Uljoja. Pietų Amerika³

*O silfų nusipelnusių šimtainei
Mes patikim sijoną apatinę,
Nes ši tvora retai tėra tvirta,
Nors ir banginių kaulais paremta.*

Garbanos pagrobimas⁴

*Jeigu lyginsime pagal dydį sausumos gyvius su tais, kurių buveinė – jūrų gelmės, matysim, kad pirmieji tiesiog
niekingai maži. Banginis, be jokios abejonės, pats didžiausias Dievo kūrinys.*

Goldsmitas. Gamtos mokslai⁵

Jeigu sumanytumėt parašyti pasaką mažoms žuvelėms, priverstumėt jas prabilti didžiųjų banginių kalba.

Goldsmitas – Džonsonui⁶

*Vakarop pamatėm kažką ir iš pradžių palaikėm uola, bet vėliau paaiškėjo, kad tai negyvas banginis, nudobtas
kažkokių azijiečių ir dabar tempiamas į krantą. Jie, matyt, bandė pasislėpti už banginio, bijodami, kad jų
nepastebėtume.*

Kukas. Kelionės⁷

¹ *Naujosios Anglijos elementorių* tarp 1687 ir 1690 m. išleido spaustuvininkas Benjaminas Harrisas, kuris atvyko į Bostoną, bėgdamas nuo katalikų persekiojimo, Angliją valdant Jokūbui II Stiuartui. Tai pirmas Amerikos kolonijoms skirtas elementorius.

² William Ambrosia Cowley – XVII a. anglų piratas, apiplaukęs pasaulį, 1684 m. išleidęs Galapagų salų žemėlapi.

³ Antonio de Ulloa y de la Torre-Girault (1716–1795) – ispanų generolas, keliautojas, mokslininkas, astronomas.

⁴ Anglų poeto Alexanderio Pope'o (1688–1744) herojinė komiška poema.

⁵ Oliver Goldsmith (1730–1774) – airių kilmės anglų rašytojas. Kompiliacinių istorijos ir geografijos knygų, tarp jų – Žemės ir gyvosios gamtos istorijos autorius.

⁶ Samuel Johnson (1700–1784) – anglų rašytojas, kritikas ir kalbininkas, aiškinamojo anglų kalbos žodyno autorius.

⁷ James Cook (1728–1779) – anglų jūrininkas, kartografas, astronomas, viena reikšmingiausių asmenybių geografinių atradimų istorijoje.

Stambesnius banginius jie retai drįsta užpulti. Kai kurie banginiai kelia jiems tokį siaubą, kad nedrįsta net jų vardo ištarti jūroje ir į velbotus dedasi mėšlo, kalkių, kadagių ir panašių daiktų, idant juos išgąsdintų ir nubaidytų.

Uno fon Troilo laišakai apie Benksio ir Solanderio kelionę į Islandiją 1772 m.¹

Kašalotas, atrastas Nantaketo gyventojų, yra žiaurus ir judrus gyvūnas; jam pagauti reikia didžiulio medžiotojų mitrumo ir narsos.

Tomas Džefersonas. Memorandumas prancūzų ministrui dėl banginių medžioklės. 1778 m.²

Bet, pone, teikitės pasakyti, kas jam galėtų prilygti?

Edmundas Berkas Nantaketo banginiavimo verslo paminėjimas parlamento kalboje³

Ispanija – tai didžiulis banginis, išmestas į Europos krantus.

Edmundas Berkas (kažkur jo raštuose)

Dešimtas teisėtų karaliaus pajamų šaltinis, grindžiamas ta aplinkybe, jog karalius saugo ir gina jūras nuo piratų ir plėšikų, yra jo teisė į karališkąsias žuvis – banginį ir erškėtą. Išmestos į krantą arba sugautos netoli pakrantės, tos žuvis yra karaliaus nuosavybė.

Blekstounas⁴

Tuoj stas į žūtbutinį mūsų vyrai:

Taiklus Rodmondas, laukdamas kovos,

Žeberklą jau iškėlė virš galvos.

Folkoneris Laivo sudužimas⁵

Spindėjo bokštai ir stogai,

Dangun raketos skraidė,

Kad sušvytėtų neilgai,

Po skliautą išsisklaidę.

Ugniai prilygsta vandenių

Staigus išsiveržimas,

Kai juos iš džiaugsmo fontanu

Banginis švirksči ima.

Kauperis. Karalienės vizito į Londoną proga⁶

¹ Uno von Troil (1746–1803) – Upsalos miesto, kuris nuo 1164 m. yra Švedijos arkivyskupijos centras, arkivyskupas. 1786–1803 m. jis lydėjo garsų gamtos tyrinėtoją Josephą Banksą (1743–1820) ir jo pagalbininką Dr. Solanderį ekspedicijoje į Islandiją.

² Thomas Jefferson (1743–1826) – amerikiečių politikas ir švietėjas, trečiasis JAV prezidentas; 1785–1789 m. buvo JAV pasiuntinys Prancūzijoje.

³ Edmund Burke (1728–1797) – Didžiosios Britanijos politikos veikėjas, publicistas.

⁴ William Blackstone (1723–1780) – žymus anglų juristas, „Anglijos įstatymų komentarų“ autorius.

⁵ Anglų poeto Williamo Falconerio (1723–1769) poema.

⁶ William Cowper (1731–1800) – anglų poetas.

Po vieno smūgio iš širdies baisingu greičiu ištryško kraujo fontanas. Ištekėjo penkiolika galonų.

Džonas Hanteris *Ataskaita apie (nedidelių matmenų) banginio skrodimą*¹

Banginio aorta yra didesnio skersmens negu plačiausias Londono tilto vandentiekio vamzdis, ir šiame vamzdžiu bėgančio vandens greitis gerokai mažesnis, o spaudimas silpnesnis negu kraujo čiurkšlės, trykštančios iš banginio širdies.

Peilis. *Teologija*²

Banginis – tai žindantis padaras, neturintis užpakalinių galūnių.

Baronas Kiuvjė³

Keturiasdešimt laipsnių į pietus mes pamatėme kašalotus, tačiau nepradėjome medžioklės iki gegužės pirmosios, kol jūroje jų ėmė liulėti liulėti.

Kolnetas. *Kelionė, kurios tikslas išplėsti kašalotų medžioklę*⁴

*O stichijoj laisvoj apačioje
Judėjo, nardė, žaidė, vaikė, grūmė
Visų rūšių, spalvų ir formų žuvis;
Žodžiu nepavaizduojamos, jūreivių
Dar neregėtos; nuo Leviatano
Iki knibždėte knibždančių vabzdžių;
Didžiais būriais, lyg plaukiojančios salos,
Instinktų paslaptinių vedamos
Per dyką, klaidų plotą, nors visur
Užpuldinėjamos plėšrių rajūnų, –
Ryklių, banginių ir kitų pabaisų,
Apsiginklavusių kardais ar pjūklais, ar lenktom iltim.*

Montgomeris. *Pasaulis prieš tvaną*⁵

Šen! Himnu triumfo šlovink

Pelekuotųjų valdovą,

Kurs Atlanto vandenynė

Galingiausias iš banginių!

¹ John Hunter (1728–1793) – anglų anatomas ir chirurgas.

² *Gamtos teologija, arba Dievo buvimo įrodymai, pasisemti iš gamtos reiškinių* – anglų filosofo ir teologo Williamo Paley (1743–1805) kūrinys, išspausdintas 1802 m.

³ Georges Cuvier (1769–1832) – žymus prancūzų mokslininkas, zoologas, paleontologijos pradininkas.

⁴ James Colnett (1753–1806) – Britų karinio jūrų pajėgų laivyno karininkas, kartu su Jamesu Cooku tyrinėjęs Ramųjį vandenyną.

⁵ James Montgomery (1771–1854) – radikalių politinių pažiūrų anglų poetas.

Šiaurės jūroj lenkia jis
Stambumu visas žuvis.

Čarlzas Lemas. *Banginio triumfas*¹

1690 metais keli žmonės stovėjo ant aukštos kalvos ir žiūrėjo, kaip šėlioja, švirksčia fontanus banginiai; ir vienas žmogus, rodydamas ranka į jūrą, tarė: „Štai ten plyti žalios ganyklos, kur mūsų vaikų vaikaičiai eis pelnytis duoną.“

Oubedas Meisis. *Nantaketo istorija*²

Surenčiau mudviem su Siuzana trobelę, o įėjimą padariau tartum gotikinę arką iš banginio žandikaulio.

Hotornas. *Senos istorijos*³

Ji atėjo pas mane užsakyti paminklo savo pirmam mylimajam, daugiau kaip prieš keturiasdešimt metų žuvusiam nuo banginio Ramiajame vandenyne.

Ten pat

„Ne, pone, tai tikras banginis, – atsakė Tomas, – aš mačiau jo čiurkšlę ir dvi puikiausias vaivorykštes, kokias išvysti geistų bet kuris krikščionis. Tas padaras – tikra taukų statinė.“

Kuperis. *Locmanas*⁴

Buvo atnešta spauda, ir Berlyno laikraštyje pamatėme, kad ten scenoje pristatomi banginiai.

Ekermanas. *Pokalbiai su Gėte*⁵

„Po šimts! Pone Čeisai, kas nutiko?“ – Aš atsakiau: „Mes susidūrėm su banginiu.“

Nantaketiečio Oveno Čeiso⁶, pirmojo kapitono padėjėjo, pasakojimas, kaip žuvo Nantaketo banginiavimo laivas „Eseksas“, kurį Ramiajame vandenyne užpuolė ir sutriuškino didžiulis kašalotas.

Niujorkas, 1821

1 Charles Lamb (1775–1834) – anglų rašytojas ir kritikas.

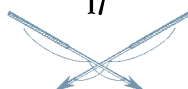
2 Obed Macy (1755–1844) – iš gausios šeimos kilęs Nantaketo gyventojas, tris kartus plaukęs medžioti banginių, surinkęs daugybę faktų apie pirmašias salos gyvenvietes ir gyventojus, apie banginiavimo pradžią ir suklestėjimą, parašęs *Nantaketo istoriją*, išleistą 1835 m.

3 Nathaniel Hawthorne (1804–1864) – amerikiečių rašytojas romantikas. Apsakymų rinkinį *Senos istorijos* išleido 1837 m.

4 James Fenimore Cooper (1789–1851) – amerikiečių rašytojas, nuotykiinių ir marinistinių romanų autorius.

5 Johann Peter Eckermann (1792–1854) – vokiečių literatūros tyrinėtojas, 1822–1832 m. – Johanno Wolfgango von Goethe's sekretorius; užrašė savo pokalbius su Goethe (*Pokalbiai su Gėte*, 3 t. 1836–1848).

6 Owen Chase (1797–1869) – pirmasis kapitono padėjėjas iš Nantaketo išplaukusiam „Esekso“ laive, kurį 1820 m. lapkričio 20 d. už 2000 jūrmilių į vakarus nuo Pietų Amerikos krantų paskandino kašalotas. Jis tai aprašė 1821 m. išleistoje knygoje, įkvėpusioje Hermaną Melville'į sukurti *Mobį Diką*.

*Deny jūreivis sėdėjo pernakt,
Švilpaujant vėjams aplinkui;
Šviesėjo ir niaukės mėnulis blyškus,
Ir likdavo fosforo ruožas ryškus,
Pro šalį banginiui praslinkus.*

Elizabetė Ouks Smit¹

Bendras ilgis lyno, išleisto iš visų velbotų, gaudžiusių tik tą vieną banginį, buvo 10 440 jardų, arba beveik šešios anglų mylios...

Banginis turi įprotį kartais pakratyti ore baisingą uodegą, supliaukšincią lyg bizūnas, ir tas garsas nuaidi virš vandens per tris keturias mylias.

Skorsbis²

Pakvaišęs nuo skausmo, sukeliama vis naujų dūrių, įsiutęs kašalotas ima vartytis vandenyje, pakelia milžinišką galvą ir, plačiai išžiojęs nasrus, šoka traiškyti visko, kas pasitaiko netoliese; jis puola velbotus ir varo juos prieš save baisingu greičiu, daužydamas ir skandindamas kaktos smūgiais.

...Tikrai keistas dalykas, kad tokio įdomaus ir komerciniu požiūriu svarbaus gyvūno (koks yra kašalotas) elgesys ir įpročiai visai arba beveik visai nepatraukia dėmesio daugybės išsimokslinusių stebėtojų, pastaraisiais metais iš tiesų turėjusių nemažai puikių progų sekti jų elgesį.

Tomas Bylas³. *Kašaloto istorija*, 1839

Turėdamas mirtinus ginklus abiejuose kūno galuose, kašalotas (spermacetinis banginis) ne tik geriau apsiginklavęs negu tikrasis (grenlandinis) banginis, bet ir daug dažniau linkęs meistriškai, be baimės ir klastingai juos panaudoti, todėl yra laikomas pavojingiausiu iš visos žinomos banginių giminės.

Frederikas Debelis Benetas⁴. *Banginiavimas aplink pasaulį*, 1840

Spalio 13.

– Fontanas horizonte! – pasigirsta nuo stiebo.

– Kur? – teiraujasi kapitonas.

– Trys rumbai pavėjui, pone kapitone.

¹ Elizabeth Oakes Smith (1806–1893) – amerikiečių rašytoja, leidėja, paskaitininkė, moterų teisių gynėja.

² William Scoresby (1789–1857) – amerikiečių mokslininkas, dvasininkas, Arkties tyrinėtojas; parašė knygą *Kasdieniniai užrašai apie banginių medžioklę Šiaurėje, taip pat apie tyrinėjimus rytinėje Grenlandijos pakrantėje 1822 m. vasarą Liverpulio laivu „Befinsu“, vadovaujamu Viljamo Skorsbio.*

³ Thomas Beale (1807–1849) – chirurgas, ne kartą plaukęs į banginių medžiokles Pietų jūrose ir savo knygoje aprašęs kašaloto anatomiją, fiziologiją, mitybą; medžioklės būdus ir priemones; laivo įrangą, kelionių nuotykius.

⁴ Frederick Debell Bennet (1806–1859) – anglų chirurgas, domėjęsis gamtos mokslais, nuo 1831 m. Karališkosios geografų draugijos narys, 1833 m. iš Londono išplaukęs banginių medžioklės laivu ir aprašęs šią trejų metų kelionę.

- Šturvalą kairėn! Tvirtai laikyt!
- Klausau, tvirtai laikyt, pone kapitone!
- Ei, stiebo žvalge! Ar dabar jį matai?
- Matau, pone kapitone! Visą būrį kašalotų! Ir fontanus švirksčia, ir iš vandens šokinėja.
- Šauk! Kiekvieną kartą šauk!
- Klausau, pone kapitone. Matau fontaną! Ir dar – ir dar – ir dar – ir dar!
- Toli?
- Už pustrėčios mylios.
- Šimts perkūnų! Kaip arti! Visi į denį!

Dž. Rosas Braunas¹. *Eskizai iš banginiavimo ekspedicijos*, 1846

Banginių medžioklės laivas „Gaublys“, kur nutiko tie siaubingi dalykai, apie kuriuos čia ketiname papasakoti, priklausė Nantaketo salai.

Pasakojimas apie maištą „Gaublio“ laive, aprašytas Lėjaus ir Hasio, kurie vieninteliai išliko iš visos įgulos.² 1828 Viešpaties metai

Kartą sužeistas banginis ėmė jį vyti; iš pradžių jis gynėsi žeberklų, tačiau įnirtusi pabaisa galiausiai puolė velbotą, ir jis bei jo draugai, pamatę, jog nebeapsigins, išsigelbėjo sušokę į vandenį.

Misionierių Tajermeno ir Beneto dienoraštis³

„Ir patsai Nantaketas, – pasakė ponas Vebsteris, – yra tikrai ypatingas ir nepaprastas nacionalinių pajamų šaltinis. Aštuoni ar devyni tūkstančiai jo gyventojų beveik visą gyvenimą praleidžia jūroje, vyrišku ir atkakliu verslu kasmet didindami šalies gerovę.“

Pranešimas apie Danielio Vebsterio⁴ kalbą JAV senate dėl bangolaužio projekto Nantakete, 1828

Banginis krito tiesiai ant jo ir tikriausiai akies mirksniu pribaižė jį.

Dvasiškasis tėvas Henris T. Čiveris. *Banginis ir jo gaudytojai, arba banginiautojo nuotykių ir banginio gyvenimas, surašytas per atgalinį „Komodoro Preblo“ reisą*⁵

¹ John Ross Browne (1821–1875) – airių kilmės amerikiečių keliautojas, menininkas, rašytojas. 1842 m. parsisamdė į banginių medžioklės laivą ir 1846 m. išleido knygą, kuri jį išgarsino.

² 1822 m. „Gaublio“ laivu iš Nantaketo į banginių medžioklę Ramiajame vandenyne išplaukė dvidešimt vienas vyras. Po laive sukkelto maišto ir žudynių gyvi išliko tik Cyrusas M. Hussey ir Williamas Lay, kuriuos 1825 m. išgelbėjo amerikiečių škuna „Delfinas“.

³ Daniel Tierman (1773–1828) ir George Bennet (1750–1835) – anglų misionieriai, 1821 m. išplaukę skelbti krikščionybės Kinijoje, Pietų Azijoje, Indijoje. Iš aštuonerius metus trukusios kelionės jie nebesugrįžo.

⁴ Daniel Webster (1782–1852) – žymus vigų partijai priklausęs Amerikos senatorius, garsėjęs nepaprasta iškalba. Karjeros pradžioje gynė Naujosios Anglijos laivininkystės svarbą ir materialinius interesus.

⁵ Henry T. Cheever (1814–1897) – misionierius, skersai išilgai išmaišęs Ramųjį vandenyną. 1850 m. jis kaip keleivis išplaukė „Komodoro Preblo“ laivu iš Bostono ir aprašė banginių medžioklės nutikimus.

„Tik pabandyk cypfelt, – atšovė Samuelis, – kaipmat nugarmėsi į pragarą.“

Samuelio Komstoko (maištininko) gyvenimas, surašytas jo brolio Viljamo Komstoko¹. Kita pasakojimo apie įvykius banginių medžioklės laive „Gaublys“ versija

Nors anglų ir olandų kelionės Šiaurės vandenynu, ieškant kelio į Indiją, nepasiekė pagrindinio tikslo, tačiau jų metu buvo aptiktos sritys, kuriose veisiasi banginiai.

Makalekas. Komercijos žodynas²

Tai siveiksmingi dalykai; sviedinys atsimuša į žemę, idant vėl išlėktų į orą, o atradę banginių vietas, jų medžiotojai, kad ir netiesiogiai, įminė Šiaurės–Vakarų kelio mįslę.

Iš neskelbtų šaltinių

Negali nekristi į akis vandenynė sutiktas banginių medžioklės laivas. Surifuotomis burėmis, su idėmiai jūrų tolumais stebinčiais žvalgiais stiebų viršūnėse, jis didžiai skiriasi nuo kitų jūrose plaukiojančių laivų.

Srovės ir banginių medžioklės verslas³.

Iš Amerikos tiriamosios ekspedicijos ataskaitos

Kas yra vaikštinėjęs Londono apylinkėse ir kitur, gali prisiminti ilgus lenktus kaulus, sukištus statmenai į žemę kaip vartų arka arba įėjimas į pavėsinę, ir tikriausiai sužinojo, kad tai – banginių šonkauliai.

Pasakojimai apie banginių medžioklę Arkties vandenynė⁴

Ir tik kai velbotai grįžo iš banginių sekionės, baltieji pamatė, kad jų laivas užgrobtas kraugeriu laukinių iš jų pačių igulos.

Laikraščio ataskaita apie tai, kaip buvo prarastas ir vėl atsiimtas banginių medžioklės laivas „Nelabasis“

Visiems yra žinoma, kad nedaug banginiautojų (amerikiečių) grįžta namo tuo pačiu laivu, kuriuo išplaukė.

Kelionė velbotu⁵

¹ Samuelis B. Comstockas gimė 1802 m. Nantakete. 1824 m. išplaukęs „Gaublio“ laivu, organizavo maištą, nužudė kapitoną ir jo padėjėjus. Tai buvo apgalvotas poelgis; kelioninėje skrynioje vežėsi sėklų, įrankių ir ginklų, kurie turėjo padėti jam įkurti karalystę saloje. Apie šiuos ketinimus jis dažnai pasakojo vienam iš brolių – Viljamui.

² John Ramsay McCulloch (1789–1864) – Škotijos laikraščių leidėjas ir bendradarbis, ekonomikos duomenų rinkimo ir statistinės analizės pradininkas, parengęs dvitomį *Praktinį, teorinį ir istorinį prekybos ir prekybinės laivybos žodyną* (1852).

³ Charles Wilkes (1798–1877) – amerikiečių admiras ir tyrinėtojas, vadovavęs 1838–1842 m. ekspedicijai, kurioje plaukė gamtininkų, botanikų, mineralogų, iškamšininkų, menininkų ir kalbininkų. Devyniolikatomė ekspedicijos medžiaga išspausdinta 1844–1861 m.

⁴ *Pasakojimai apie banginių medžioklę Arkties vandenynė* – škoto Roberto Pearse'o Gillieso (1788–1858) šešių tomų veikalas (3 tomai išleisti 1826 m.; 3 tomai – 1829 m.).

⁵ Jameso Alleno Rhodeso *Būrio pabėgėlių kelionė velbotu: arba Ramiajame vandenynė ir Pietų Amerikos centrinėse srityse praleistų metų prisiminimai ir nuotyčiai* (1848).

Staiga iš vandens išnirio gigantiškas luitas ir šovė tiesiai į viršų. Tai buvo banginis.

„Mirijam Kofin“, arba bangžuvininkas¹

Tarkim, kad jums pavyko sužeberkluoti banginį, tačiau pabandykit išsivaizduoti, kaip suvaldysite neišjodinėtą kumelį vien tik su virve, pririšta prie uodegos stimburio.

Skyrius apie banginiavimą iš Španhautų ir flagštoku²

Kartą mačiau dvi tokias pabaisas (banginius), tikriausiai patiną ir patelę, lėtai plaukiančius vieną paskui kitą taip arti buksmedžiais apaugusio kranto (Ugnies Žemės), kad, rodos, būčiau galėjęs akmenį iki jų nusviesti.

Darvinas. Gamtininko kelionė³

„Visi laivagalin! – sušuko kapitono padėjėjas, kai atsigręžęs pamatė prie pat velboto priekio pražiotus kašaloto nasrus, galinčius akies mirksniu visus pražudyti. – Visi, kam brangi gyvybė, laivagalin!“

Vortonas – Banginių siaubas⁴

Na vyručiai, linksmiau! Iš peties, iš širdies!

Tuoj žeberklas taiklus tą banginį paties!

Nantaketiečių daina

O banginis šaunus, vandenyno sūnus,

Nei audrų, nei pavojų nebijo.

Kur stipriausias – teisis, jisai valdo visus

Toj bekraštėj vandens viešpatioj.

Banginiautojų daina

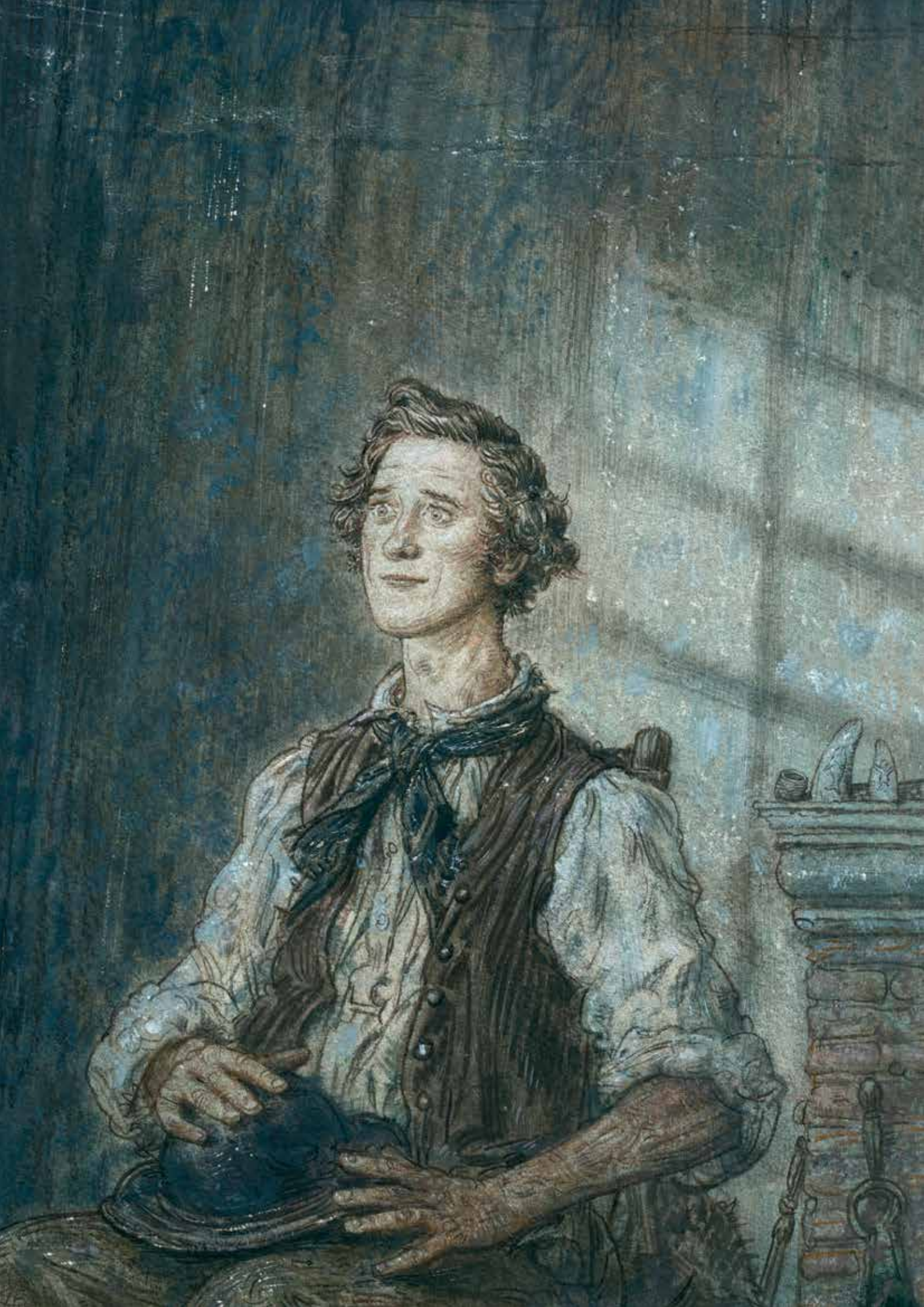
¹ Populiarus, istorinį prototipą – pelnininką Kezia Coffiną (1723–1798) – turintis Josepho Colemano Harto (1798–1855) romanas apie Nantaketo banginių medžiotojus (1835).

² 1842 m. Bostone išleistas įvairios nespausdintos medžiagos bei ištraukų apie jūrų keliones rinkinys.

³ Charles Darwin (1809–1882) – anglų gamtininkas ir keliautojas. Baigęs universitetą, 1831 m. išvyko į kelionę aplink pasaulį Anglijos ekspediciniu kariniu laivu kaip gamtininkas. Ekspedicijos duomenis paskelbė knygoje *Gamtininko kelionė aplink pasaulį „Biglio“ laivu* (1839).

⁴ Frederick Gleason (apie 1817–1896) gimė Vokietijoje, jaunystėje išvyko į JAV. Pagarsėjo kaip iliustruotosios žurnalistikos pradininkas, savo darbus dažniausiai pasirašydavo slapyvardžiais. *Vortonas – Banginiautojas, arba Ramiojo vandenyno didvyris* – 1848 m. išleista knyga, pasirašyta Harry Halyardo slapyvardžiu.

APYBRĖŽOS IŠNYRA

Aš vardu Izmaelis¹. Prieš keliolika metų – tikslus skaičius tenevargina jums galvos, – kai mano piniginėje ėmė švilpauti vėjai, o sausumoje nebeliko nieko, kas labai domintų, pamaniau, kad šiek tiek paplaukiosiu laivu ir pasižvalgysiu po vandenuotąją pasaulio dalį. Šitokiu būdu atsikratau blužnies sukkelto dirgesio ir susitvarkau kraujotaką. Jei tik mano lūpų kampai niauriai nutįsta; jeigu sielon įšliūkina drėgnas, darganotas lapkritis, o kojos pačios atveda prie karstadirbių vitrinų; jei atsikvošiu bežingsniuojąs kiekvienos sutiktos laidotuvių eisenos gale, o ypač, jei hipochondrija taip iškeruoja, kad tik griežčiausių dorovinių įsitikinimų stabdomas nepradedu tyčia išėjęs į gatvę metodiškai numušinėti žmonėms skrybėlių nuo galvų, – štai tada suprantu, jog pats metas kuo greičiau išplaukti jūron. Užuoat rinkęsis pistoletą ir kulka, renkuosi jūrą. Katonas², filosofiška gražbyliaudamas, krenta krūtine ant kalavijo, o aš ramiausiai užkopiu į laivo denį. Ir stebėtis nėra ko. Geriau pamąstę, žmonės suvoktų, kad beveik visi – ne tik aš – anksčiau arba vėliau patiria daugmaž panašų jausmą vandenynui.

Imkim, pavyzdžiui, kad ir šitą salinį manhataniečių miestą, kurį it koralų rifai Indijos salas juosia priplaukos, o iš visų pusių putoja prekybinis bangomūšis. Rinkitės kurią tik norit gatvę – į kairę arba į dešinę – ji būtina atves jus prie vandens. O tolimiausias miesto centro kyšulys – tai Baterio parkas³, kurio didingą molą skalauja bangos ir vėsina jūrvėjai, prieš kelias valandas dar skrieję neužmatomuose toliuose. Pažvelkit į minias žmonių, įsmeigusią akis į vandenyną.

Apeikite Manhataną maštingą sekmadieninę popietę. Pradėkit nuo Korlierio įlinkio ir nužingsniuokite net iki Koenčio dokų, o nuo ten Vaitholu į šiaurę. Ką gi išvysite? – Aplink visą miestą it bežadžiai sargybiniškai postuose stovi tūkstančiai svajų apie vandenyną užburtų mirtingųjų. Vieni parimę ant polių; antri sėdi pačiame molo gale; treti žvilgčioja pro apsauginius bortus laivų, atplaukusių iš Kinijos; o dar kiti net užsikabarojo laivavirvėmis, kad geriau įžiūrėtų jūrų tolumą. O juk visi – kranto profesijų žmonės; šiokiadieniais – kaliniai tarp keturių sienų, prikalti prie prekystalių, prirakinti prie suolų, susikūprinę virš kontoros stalų. Kaipgi čia taip? Neįau nebėra žalių lankų ar pievų? Ką jie čia veikia?

¹ Biblinis Izmaelis (Senasis Testamentas, Pr 16, 21) buvo Abraomo ir egiptietės vergės Hagaros sūnus. Abraomui susilaukus įpėdinio su žmona Sara, Hagara su Izmaeliu buvo išvaryti į dykumą, kur vos nežuvo, bet Dievas išsaugojo Izmaelį, nes buvo jį paskyręs arabų genčių protėviu. Izmaelio – atstumtojo sūnaus – vardas tapo bendrinis, reiškiantis „klajūną, tremtinį, atskalūną“.

² Marcus Portius Cato (95–46 pr. m. e.) – Romos politikos veikėjas ir Shakespeare'o dramos *Julijus Cezaris* veikėjas; nusižudė krisdamas ant kardo.

³ Baterio parkas yra pietinėje Manhatano salos (Niujorkas) dalyje; toje vietoje kadaise stovėjo olandų tvirtovė.

Bet aure! plūste plūsta naujos minios, žingsniuoja tiesiai prie vandens, regis, tuoj paners. Keista! Ir nurimsta žmonės tik pasiekę patį žemės galą; jiems negana šiaip sau pastoviniuoti anava ten, pavėjinėje sandėlių šešėlio pusėje. Ne. Tūri priėti prie pat vandens; dar žingsnis – net įkristų. Taip ir stovi – mylių mylias, lygų lygas palei krantą. Sausumos gyventojai, suplūdę iš skersgatvių ir akligatvių, alėjų ir prospektų, iš šiaurės, pietų, rytų ir vakarų. Visus čionai užvaldo kažkas bendra. Tad paaiškinkite man, gal juos sutraukė magnetinė galia kompasų, įtaisytų jūros laivuose?

Arba vėl. Tarkim, esate už miesto, kalvotame ežerų krašte. Rinkitės bet kurį jus kviečiantį keliuką, nemeskite jo, ir – lažinuosi dešimt prieš vieną – jis atves jus žemyn, į slėnį, ir paliks toje vietoje, kur sraunus upelis virsta ežerėliu. Čia slypi kažkoks stebuklas. Imkim didžiai išsiblaškusį, begal įsimąščiusį žmogų – pastatykite jį ant kojų, stumtelkim, kad pradėtų eiti, ir toksai žmogus būtinai atves jus prie vandens, jei tik tame krašte jo esama. Gal jus kada nors kankins troškulys didžiojoje Amerikos dykumoje, tai pabandykit atlikti tą patį bandymą, jeigu karavane atsitiktinai bus metafizikos profesorius. Išties, visiems žinoma: vanduo ir apmąstymai – neatsiejami.

Arba štai dailininkas. Jis geidžia nutapyti svajingiausią, labiausiai šešėliuotą, neapsakomos ramybės ir kerų kupiną, pasakiškiausią visame Soko¹ slėnyje gamtovaizdį. Kokia bus pagrindinė sudedamoji reginio dalis? Štai ten stovės medžiai, visi drevėti, lyg su nukryžiuotąjį saugančiais atsiskyrėliais; anava ten snūduriuos lanka, joje miegos galvijai; o šit iš anos trobelės į dangų vinguriuos mieguistas dūmas. Į tolimo miško gilumą rangysis takelis, nubėgantis iki vienas šalia kito išaugusių aštriančių kalnynų, besimaudančių dangaus žydrynėje. Ir vis dėlto, nors prieš mus svajingo sapno smelkiamas paveikslas, nors pušis beria atodūsius tarytum spyglius ant piemens galvos, visos dailininko pastangos liks bergždžios, kol jis nenukreips piemens žvilgsnio į buringąją srovę, čiurlenančią priešais jį. Išeikite į prerijas birželį, kai mylių mylias brendi jūruojančiomis oranžinėmis lelijomis – ko stigs šitam žavesiui? Vandens – ten nėra nė lašo vandens! Jeigu Niagara būtų tik žemyn krintantis smėlio srautas, argi važiuotų žmonės tūkstančius mylių juo grožėtis? Kodėl vargšas poetas iš Tenesio, netikėtai gavęs dvi saujas sidabrinių, ėmė dvejoti: pirktis apsiaustą, kurio jam verkiant reikia, ar skirti šiuos pinigus pėsčiųjų išvykai į Rokavėj Bičą²? Kodėl kone kiekvienas sveikas ir tvirtas berniūktis, apdovanotas sveika ir tvirta berniūkščio siela, būtinai anksčiau arba vėliau pakvaišta dėl jūros? Kodėl jūs pats, pirmą kartą išplaukęs jūron kaip keleivis, pajuntate slėpiningą virpulį, kai jums pranešama, kad žemės nebematyti? Kodėl senovės persai jūrą laikė šventa? Kodėl graikai paskyrė jai dievą, paties Dzeuso brolių? Išties čia nestokojama prasmės. O dar didesnis vidinis turinys glūdi pasakojime apie Narcizą, kursai, negalėdamas sugriebti kankinančio, virpančio atvaizdo šaltinyje, puolė į vandenį ir paskendo. Bet juk ir mes regime šį atvaizdą visose upėse ir vandenynuose. Tai nepaliaujamai išsprūstančios gyvenimo iliuzijos atspindys; kitaip tariant – raktas į viską.

Tačiau sakydamas, kad esu įpratęs išplaukti jūron, kai mano žvilgsnis ima blaustis, o plaučiai gergžti, nenoriu būti klaidingai suprstas: esą išplaukiu jūron kaip keleivis. Mat keleiviui reikia piniginės, o tuščia piniginė – tik apgailėtinas skuduras. Be to, keleivius kankina jūros liga – rietenos – nemiga – apskritai jie patiria ne kažin kiek malonumo; ne – aš niekada neplaukiu kaip keleivis ir, nors esu visko regėjęs

¹ Upė Meino valstijoje, JAV šiaurės rytų pakrantėje.

² Pietinis Long Ailando salos pakraštys prie Atlanto vandenyno.

laivininkas, niekada neplaukiu nei kaip komodoras, nei kaip kapitonas, nei kaip virėjas. Šių pareigybių teikiamą šlovę ir įvertinimą palieku tiems, kam tai prie širdies. Patsai bjauriuosi visais tikroviškais ir įsivaizduojamais, šlovingais ir garbingais persidirbimais, persistengimais ir persitempimais. Man reikia vieno – pasirūpinti savimi, nekvaršinant galvos dėl laivų, barkų, brigų, škunų ir panašiai. Na, o dėl koko – nors pripažįstu, kad tai didžiai garbinga pareigybė, nes virėjas tam tikra prasme irgi laivo vadas, – bet pats nelabai trokštu kepti ant ugnies paukštį; tačiau, kai jis padoriai iščirškintas, saikingai užlietas sviestu, deramai pasūdytas ir papipirintas, pirmas tariau apie šį kepsnį pagarbų – vos nepasakiau, pamaldų – giriamąjį žodį. Juk tik todėl, kad senovės egiptiečiai stambeldiška garbino čirškintus ibius ir keptus hipopotamus, iki šiol randame šių padarų mumijas piramidėse kepyklose.

Ne, kai aš leidžiuosi jūron, plaukiu pačiu paprasčiausiu jūreiviu, kurio vieta – priekinėje viršutinio denio dalyje, bake, ir aukštybėse – stiebo viršūnėje. Teisybė, tada mane stumdo, verčia šokinėti nuo rėjos ant rėjos tartum žiogą gegužės pievoje. Iš pradžių, tiesą pasakius, tai nėra malonu. Ir garbės jausmą užgauna, ypač jei esi kilęs iš senos orios šeimos kaip Van Renselyrų, Randolphų arba Hardikanutų¹. Bet visų prasčiausia, jei, prieš kišdamas ranką į statinę su degutu, esi valdingai ja grūmojęs palei pačių augiausių berniokų nosis, būdamas provincijos mokytojas. Perėjimas iš mokytojų į jūreivius esti gana staigus, ir, norint su šypsena tai išverti, tenka griebtis stipraus gydomojo nuoviro iš Senekos bei stoikų. Tačiau net tasai nuoviras ilgainiui išsivadėja.

Na bet didelio čia daikto, jei koks senas krienas, jūrų kapitonas, liepia man stverti šluotą ir brūžuoti denį? Anoks čia pažeminimas, pasvėrus jį Naujojo Testamento svarstyklėmis! Manot, arkangelas Gabrielius liausis mane gerbęs, jei šį kartą mikliai ir klusniai įvykdysiu to seno krieno paliepimą? Kas nėra vergas? Atsakykit. O jeigu taip, tada tegu varinėja mane seni kapitonai – tegu niuksi ir spardo, aš pasiguosiu mintimi, kad nieko čia ypatingo; kad visi po lygiai atsiima savo dalį – arba fizine, arba metafizine prasme; kad visi gauna įprastą niuksą, visi turi patapšnoti kits kitam per petį ir būti patenkinti.

Be to, jūreiviu plaukiu dar todėl, kad tokiu atveju atsiteisiama už vargą, o šit keleiviui niekas nėra davęs nei penso – bent nesu to girdėjęs. Priešingai, keleiviai patys turi mokėti. O tarp būtinybės mokėti ir galimybės gauti atlygį – tikra bedugnė. Mokėjimo veiksmas, man regis, pati nemaloniausia bausmė iš visų, kokias mums užtraukė tiedu obelų sodo vagys². Tačiau nieko nėra puikiau – *kai tau moka!* Labai mandagus uolumas, kurį parodom imdami pinigus, tiesiog stulbina, turint galvoje, kaip nuoširdžiai tikime, jog visų blogybių šaknis yra meilė pinigams³ ir kad joks turtuolis nieku gyvu nepakliūs į dangaus karalystę⁴. O! kaip džiugiai mes pasmerkiame save amžinajai pražūčiai!

Ir pagaliau visada plaukiu jūreiviu, nes pripažįstu fizinio darbo ir gryno priekinio denio oro vertę. Kadangi šiame pasaulyje vėjas iš priekio pučia dažniau negu iš paskuigalio (žinoma, jeigu laikomasi Pitagoro taisyklių⁵), todėl komodorui škanuose vėjas atitenka jau nebešviežias – iš jūreivių denio pirmagalyje.

¹ Garsios bei įtakingos Niujorko, Virdžinijos, taip pat XI a. Danijoje ir Anglijoje gyvenusios giminės.

² Turimas galvoje Biblijos pasakojimas apie Adomą ir Ievą (Senasis Testamentas, Pr 3).

³ Aliuzija į Naujajį Testamentą, 1 Tim 6, 10.

⁴ Aliuzija į Naujajį Testamentą, Mt 19, 24.

⁵ Senovės graikų filosofas, matematikas Pitagoras (apie 570 – apie 500 pr. m. e.) nerekomendavo savo mokiniams vartoti maistui pupų, galinčių sukelti meteorizmą.

Komodoras tariasi įkvepiąs jį pirmas, bet anaipol taip nėra. Ir daugelyje kitų sričių paprasti žmoneliai aplenkia vadus, šiems to net nenutuokiant. Bet kodėl man, tiek kartų plaukiojusiam prekiniais laivais, šį kartą kniostelėjo užmačia pasirinkti banginiavimo laivą, geriau už visus galėtų paaiškinti neregimas Likimo deivių policijos pareigūnas, nenuleidžiantis nuo manęs akių, viską sužiūrintis ir priverčiantis pasielgti vienaip arba kitaip. Galim neabejoti, kad ir ši kelionė buvo sudėtinė dalis milžiniškos programos, senų seniausiai Apvaizdos sumegztos. Ji buvo tarytum trumputis interliudas ir solo tarp daug didesnio užmojo renginių. Manau, skelbime viskas atrodė maždaug taip:

ĮNIRTINGA PARTIJŲ KOVA JUNGTINIŲ VALSTIJŲ PREZIDENTO RINKIMUOSE KAŽKOKIO IZMAELIO KELIONĖ BANGINIŲ MEDŽIOKLĖS LAIVU KRUVINOS KAUTYNĖS AFGANISTANE

Nors tiksliai negaliu pasakyti, kodėl režisierės, Likimo deivės, nuskyrė man pabuvimą apgailėtiniu veikėju banginių medžioklės laive, kai kiti gauna didingus vaidmenis prakilniose tragedijose arba trumpus ir lengvus vaidmenėlius sentimentaliose pjesėse, arba linksmus tekstukus farsuose, – nors negaliu tiksliai paaiškinti, kodėl taip atsitiko; tačiau dabar, prisiminęs visas aplinkybes, imu išvelgti paslėptas spyruokles ir be galo išmoningai pridengtas paskatas, pastūmėjusias mane suvaidinti minėtą vaidmenį ir dar gražiai įteigusias, kad taip pasielgiau savo nuožiūra, remdamasis vien laisva valia ir sveiku protu.

Visų skatulių raizginyje užvis viršesnė buvo mintis apie didįjį banginį. Mane pašėlusiai domino toji kraupi ir mįslinga pabaisa. Taip pat atšiaurios tolimos jūros, kur jis plūduriuoja nelyginant didžiulė sala; nenujaučiamos ir neįvardijamos pragaištys, slypinčios banginyje; visa tai kartu su apstybe stebuklų, užburiančių regą ir klausą prie Patagonijos krantų, sutvirtino mano troškimą. Galbūt kitų žmonių tokie dalykai netraukia, bet mane visą laiką graužia ilgėjimasis to, kas tolima. Mėgstu plaukioti po uždraustas jūras ir išlipti negyvenamuose krantuose. Nebūdamas abejingas gėriui, veikiai perprantu blogį, bet įstengiu su juo subūti, – jei tik man tatai leidžiama, – nes juk reikia draugiškai tarti su visais, gyvenančiais po vienu stogu.

Dėl šių priežasčių nekantriai laukiau būsimos banginių medžioklės; į stebuklų pasaulį plačiai atsivėrė didžiuliai šliuzo uždoriai, ir tarp keistybiškiausių vaizdinių, nukreipusių mane į šį tikslą, viską nustumdamos šalin, vis po du, po du¹ į pačias širdies gelmes, plaukė nesibaigiančios banginių vilkstinės, o pačiame viduryje – didingas, kapišonuotas vaiduoklis, nelyginant sniego kalnas virš vandens.

¹ Aliuzija į Senojo Testamento Pradžios knygos (7, 7–9) pasakojimą: „Tuomet Nojus drauge su savo sūnumis, žmona ir sūnų žmonomis įlipo į laivą gelbėtis nuo tvano vandenių. Iš švairių gyvulių ir gyvulių, kurie yra nešvarūs, paukščių ir visų žemės roplių po du, patinas ir patelė, įlipo į laivą drauge su Nojumi, kaip Dievas buvo Nojui įsakęs.“

KELIONMAIŠIS

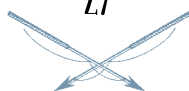

Į seną kiliminį kelionmaišį įsikišau porą marškinių, pasibrukau jį po pažastim ir patraukiau Horno kyšulio Ramiajame vandenyne link. Palikęs šaunų senąją Manhataną, netrukus atvykau į Niu Bedfordą. Buvo gruodžio mėnuo, vėlus šeštadienio vakaras. Tačiau kaip nusivyliau sužinojęs, kad mažas paketbotas į Nantaketą jau išplaukė ir iki pirmadienio šios salos niekaip nebesieksiu.

Norėdami iš čia leistis jūrų kelionėn, Niu Bedforde apsisotija beveik visi jauni vyrai, pasirinkę banginavimo nesėkmes ir negandas, bet man, žinoma, net į galvą neatėjo mintis pasielgti panašiai. Tvirtai ryžausi išplaukti tiktai iš Nantaketo, kadangi visa, kas susiję su šia garsia sena sala, turi kažkokį tvirtą, laukinį pradą, o man tai didžiai prie širdies. Be to, nors pastaruuju metu banginių medžioklės verslą pamažėle užvaldė Niu Bedfordas ir vargšas senasis Nantaketas smarkiai nuo jo atsiliko, vis dėlto Nantaketas buvo didysis pirmtakas – visai kaip Tiras Kartaginos, – juk Nantakete į krantą buvo ištrauktas pirmas Amerikoje nudobtas banginis. Juk iš Nantaketo kanojomis išplaukė pirmieji banginiautojai aborigenai, raudonodžiai indėnai, leidęsi persekioti Leviataną. Juk nuo Nantaketo krantų kažkada drąsiai leidosi į jūrą mažas burinys laivelis, iki pusės prikrautas iš kitur atsigabentų akmenų, kuriuos – kaip pasakojama – buvo ketinama mėtyti į banginius ir taip nustatyti, ar jau užtektinai arti nuo bušprito sviesti žeberklą.

Taigi man prieš akis buvo naktis, diena ir dar viena naktis, kurias turėjau praleisti Niu Bedforde, prieš išplaukdamas į skirtąją vietą, todėl reikėjo rimtai pasvarstyti, kuo per tą laiką misti ir kur nakvoti. Naktis buvo nejauki, ne, ji buvo be galo niauri ir tamsi, skvarbiai šalta ir gūdi. Mieste pažįstamų neturėjau. Godžiais pirštais nelyginant kabliais perbraukiau kišenių dugną ir išgriebiau tik kelias sidabrinės monetas. „Taigi, Izmaeli, kad ir kur sumanytumei pasukti, – tariau sau, stovėdamas su kelionmaišiu ant peties viduryje tuščios gatvės ir lygindamas šiaurinio dangaus blandą su pietinės pusės tamsa, – kad ir kur, brangus Izmaeli, pasitelkęs išmintį, sumanytumei rinktis prieglobstį nakčiai, nepamiršk pirma pasiteirauti kainos ir nebūk per daug išrankus.“

Netvirtu žingsniu matuodamas gatves, virš galvos pamačiau „Sukryžiuotų žeberklų“ iškabą – deja, ši užėiga pasirodė man ir per brangi, ir per linksma. Kiek tolėliau pro „Kardžuvės“ langus plūstanti raudona šviesa spinduliavo tokį karštį, kad, rodės, tirpsta suplūktas sniegas ir ledas priešais namą, o viską aplinkui tarytum kieta asfalto danga dengė dešimties colių ledo sluoksnis, teikiantis nemažai nemalonių pojūčių, kadangi sunkios ir negailestingos tarnystės išvarginti batų padai atrodė gan apverktinai. „Per brangu ir

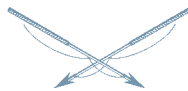

Jaunas mokytojas Izmaelis, gelbėdamasis nuo pilkos kasdienybės ir niūrių nuotaikų, sėda į banginautojų laivą „Pekodas“ ir iškeliauja į pilną nuotykių kelionę po jūras. Tačiau laivo kapitonui Ahabui labiau už sėkmingą darbą rūpi atkeršyti paslaptinam baltajam banginiui Mubiui Dikui, per kurį šis kadaise neteko kojos. Visa laivo įgula pamažu įtraukiama į nutrūktgalvišką medžioklę nepaisant nei pražūtingų lemties ženklų, nei proto balso. Įspūdingas pusiau realistinis, pusiau alegorinis pasakojimas apie žmogaus drąsą ir kovą su beprotybe nepaliks abejingų.

Amerikiečių romantizmo rašytojas Hermanas Melville'is (1819–1891) išbandė daugybę darbų – buvo ir mokytoju, ir jūreivių prekybos, žvejybos ir karo laivuose. Visokeriopos patirtys įkvėpė jį parašyti „Mubi Diką, arba banginį“. Knyga liko nesuprasta amžininkų, tačiau po autoriaus mirties sulaukė skaitytojų dėmesio ir pripažinta literatūros šedevru.

Originalų šio leidimo tekstą, meistriškai iš anglų kalbos išverstą patyrusios vertėjos Irenos Balčiūnienės, puošia įspūdingos baltarusių dailininko Antono Lomaevo iliustracijos.

Redaktorės Romualda Zagorskienė, Asta Bučienė

Korektorė Eglė Devižytė

Maketavo Miglė Dilytė

Tiražas 3000 egz.

Išleido leidykla „Nieko rimto“

Dūmų g. 3A, LT-11119 Vilnius

www.niekorimto.lt

Spausdino UAB BALTO print

Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

„MOBIS DIKAS, ARBA BANGINIS“ –

vienas didingiausių ir įspūdingiausių pasaulio literatūros klasikos kūrinių. Tai gilus lyg vandenynas pasakojimas apie žmogaus prigimtį, drąsą, keršto troškimą bei pykčio apakintą laivo kapitoną, pamišėliškai pasiryžusį žūtbut nukauti itin pavojingą banginį, vadinamą medžiotojų siaubu.

Ši knyga – kur kas daugiau nei nuotykių istorija.

Tai kartu ir alegorinis pasakojimas apie žmogaus valią, tikėjimą, kovą su vidiniais demonais ir beprotybę. Čia telpa enciklopedinės žinios apie jūreivystę bei banginių medžioklę, gilūs filosofiniai klausimai bei taiklios psichologinės įžvalgos, vaizdinga, poetiška kalba bei ypatingas humoras.

Hermano Melville'io pasakojimas apie kapitono Ahabo kovą su neįveikiamu banginiu įkvėpė tokius žymiausius pasaulio rašytojus kaip Gabrielis García Márquezas, Jorge Luisas Borgesas bei Williamas Faulkneris ir pelnytai laikomas literatūros šedevru.

www.niekorimto.lt

Užuk, net jei tu ir ne vaikas

ISBN 978-609-441-808-2

9 786094 418082